
Armádní ekologická konference

V nové tradici, zahájené přede dvěma lety, pokračovalo ministerstvo obrany pořádáním II. armádní ekologické konference (II. AEK) se zahraniční účastí. Konference se konala pod záštitou prvního náměstka ministra obrany a proběhla ve dnech 8. - 12. listopadu 1993 ve Vranově nad Dyjí. Zúčastnilo se jí na 140 odborníků z ČR (vojenská ekologové, zástupci státní správy a veřejných institucí) a zahraniční hosté.

* * *

Mezi významné hosty konference patřil první náměstek ministra obrany PhDr. Jiří Pospíšil, který konferenci zahajoval. V návaznosti na změnu struktury MO se ve svém vystoupení zabýval změnami v působnosti ekologických orgánů. Problematika životního prostředí v resortu MO nyní spadá do jeho kompetence. Zhodnotil přínos první armádní konference, který spatřuje zejména v rozvinutí spolupráce s výborem CCMS NATO při participaci na tzv. pilotních studiích a dále skutečnost, že armáda přistoupila k úplné aplikaci obecných zákonů a vyhlášek o životním prostředí. **Aplikace obecné právní úpravy do podmínek armády probíhá uplatňováním zásad ochrany životního prostředí ve všech vojenských předpisech,** kterou danou problematiku mohou ovlivnit. Tím je plněn nejpodstatnější závěr I. armádní ekologické konference.

O skutečnosti, že má vojenská ekologie v naší zemi dobrý zvuk, svědčila jedinečná účast tří náměstků ministra životního prostředí (Ing. Vladimíra Novotného, Ing. Aleše Šulce a Mgr. Petra Gandaloviče).

Shromáždění oslovil náměstek Novotný v zastoupení ministra. MŽP si váží dobré vzájemné spolupráce ministerstev a součinnosti vojenských ekologických orgánů s ostatními orgány státní správy a organizacemi v oblasti životního prostředí. Vyslovil přesvědčení, že resort MO zůstane nadále, jako státní orgán, vzorem ostatním resortům a veřejnosti v profesionálním přístupu ve věcech ochrany životního prostředí a nebude patřit, jako dosud, k vážnějším znečišťovatelům životního prostředí.

Ze zahraničních hostů lze připomenout delegaci ze školy Vrchního velitelství NATO pro Evropu v německém Oberammergau, ministerstva obrany Norského království, USA, SRN a Polska.

Referáty zahraničních účastníků se týkaly hodnocení rizik ve vztahu k životnímu prostředí, obsahu ekologického vzdělávání důstojníků a praporčíků v NATO, vojenské ekologické politiky zemí NATO a možností spolupráce v jeho rámci, ochrany životního prostředí ve vojenských výcvikových areálech, kontaminace míst

Západní skupinou vojsk na dřívějších sovětských základnách, přístupy k plánování ochrany životního prostředí v armádě a galvanickou recyklací kalů.

Jednání konference probíhalo v návaznosti na nedávno uskutečněnou mezinárodní konferenci CATE '93 (Community - Army - Technology - Environment) v Brně, o které byli čtenáři Vojenských rozhledů podrobně informováni v čísle 7/93. II. AEK na rozdíl od první konference a konference CATE se zaměřila méně na teoretická východiska a více na uplatnění ochrany životního prostředí v praxi a řešení otázek vojenské ekologie. Poprvé byl veřejně definován obsah a poslání vojenské ekologie.

Součástí konference byl doprovodný program, který spočíval v odborné prezentaci firem sponzorujících konání konference. Zahraniční účastníci navštívili státní zámek Vranov n. D., Bítov a rotundu ve Znojmě. Odborná část exkurze zahrnovala návštěvu opevnění Šatov s ukázkou výzbroje pevnosti, historickou expozicí s videofilmem a seznámením se s pokusem psychické odolnosti posádky uzavřené v pevnosti.

Dobrá ohlas vyvolala exkurze do nedávno zřízeného Národního parku Podyjí a střelnice Mašovice. Obě zařízení spolu navzájem sousedí a jejich ochranná pásma leží na území druhého zařízení.

Ředitel národního parku uchoval na jeho území jako památku část drátěného plotu k ochraně hranic ve styku s Rakouskem. Kvalitní cestní síť vybudovaná k zabezpečení ostrahy je zcela zachována. Protíná totiž podélně park a slouží jak správě parku, tak i jako část turistické stezky (pěší a cyklistické). Prohlídka v terénu zahrnovala význačné a typické prostory národního parku a údolí řeky Dyje s meandry zaříznutými hluboko do skalního masivu, dříve veřejnosti nepřístupné.

Ukázka na pěší střelnici Mašovice provedena velitelem posádky Znojmo a velitelem střelnice zahrnovala vysvětlení výcviku vojsk ve střelecké přípravě a objekt lehkého pevnostního opevnění (řepík). Byla charakterizována technická data střelnice, způsob jejího využití, rozsah ochranného pásma zasahující do národního parku a význam střelnice a posádky Znojmo po vzniku ČR.

Diskuze, která následovala na téma soužití národního parku a střelnice byla vyvrcholením odborné části exkurze. Ředitel národního parku v souladu s paragrafem 13 odst. 2 vládního nařízení č. 164/1991 Sb., kterým se zřizuje Národní park Podyjí a stanoví podmínky jeho ochrany, vznesl požadavek na utlumení činnosti střelnice a její zrušení v roce 1996. Odůvodňoval tuto potřebu jednak možným nebezpečím ohrožení života v případě zbloudilé střely a jednak mezinárodními pravidly o národních parcích, které nedovolují omezení přístupu veřejnosti po turistických stezkách. Tyto stezky procházejí nejceněnější částí území parku, a ta se právě nachází v ochranném pásmu střelnice. Současně byl vznesen požadavek na začlenění louky, která je vlastní součástí střelnice, do národního parku z důvodu cenných přirozených travních společenstev. Velitel střelnice dokladoval potřebu střelnice, rozsah investic vydaných do její rekonstrukce v r. 1989 (cca 12 mil. Kčs) a investic potřebných na její znovupořízení (současná hodnota střelnice je 78,5 mil. Kč). Na konkrétních faktech ilustroval útlum jejího provozu a snížení rozsahu ochranných pásem. V otázce louky přesvědčivě ukázal, že specifický vojenský přístup (ruční kosení minimálně 5x ročně) je následkem přírodní kvality louky.

V diskuzi byla snesena řada odborných důkazů o vztahu armáda - příroda. Nebylo možné nic tajit nebo falšovat. Přítomní specialisté z obou stran konfrontovali bez obalu své názory, a přesto se našlo shodné stanovisko, které vyjádřil za obě strany náměstek MŽP Ing. Šulc. „Není nemožné vyloučit koexistenci obou zařízení.“ Rozhodnout se má na základě přírodní studie vlivů střelnice a vyhledávací studie o jejím možném přemístění. Jednání nedošlo ke shodě v názoru okolních obyvatel na existenci střelnice.

Na pozadí této události lze předvídat vývoj vztahů orgánů ochrany přírody s armádou. Fakta o potřebě obrany státu bude patrně nutno řádně podložit hodnocením o vlivu provozu stavby na její okolí s pozitivními údaji.

Forma exkurze s přiblížením problematiky střetů zájmů dvou resortů vyvolala značný ohlas zahraničních účastníků konference. Bylo nutno je přesvědčit, že tento střet byl uskutečněn naostro, bez přípravy, a že nebyl předem aranžován jako hra v televizi nebo divadle. Možná, že právě taková setkání širokého spektra odborníků, osobně do problematiky dříve neangažovaných, mohou být tvůrčím fenoménem nových konferencí a řešení dalších problémů. (Poznámka: Jednání neřídil zkušený moderátor, ale velitel posádky).

Odborná část konference probíhala v pěti hlavních problémových okruzích (sekcích) s následujícími závěry.

1. Ochrana přírody a krajiny

(vedoucí sekce RNDr. Vojen Ložek, DrSc., GgÚ AV ČR)

Vojenské újezdy a větší posádkové výcvikové prostory, které mají charakter velkoplošných území, lze z hlediska přírodních hodnot postavit na roveň chráněné krajinné oblasti. Přítomnost armády a její dosavadní činnost v nich je zárukou ochrany přírody, jaká j sotva dosažitelná v normální krajině. Vojenské výcvikové prostory jsou objekty vědeckého výzkumu nezastupitelné hodnoty. Vzhledem k nesystematickému zkoumání jde do značné míry o území „terra incognita“. Vojenská činnost svým vlivem na přírodní prostředí působí do značné míry jako bezprecedentní dlouhodobý ekologický experiment, jehož výsledkem jsou často neuvěřitelně pestrá a stabilní společenstva. Naskytá se jedinečná možnost přírodovědeckého srovnání území s vojenským managementem s hospodářsky využívanou (industrializovanou) krajinou.

K hlavním úkolům z hlediska ochrany přírody patří:

- další zdokonalení řízení výcviku vojsk, asanačně rekultivačního opatření sloužících k odstranění následků výcviku a hospodářské činnosti vojenských lesů a statků,
- vytvoření nástrojů k hodnocení vlivů činnosti vojsk na životní prostředí s využitím geografických informačních systémů,
- systematický přírodovědecký průzkum vojenských újezdů,
- vymezení nejhodnotnějších lokalit újezdů k zajištění přírodní ochrany,
- permanentní spolupráce vojenské správy s civilními orgány státní správy na úseku ochrany přírody.

2. Zdravé životní prostředí

(vedoucí sekce plk. prof. MUDr. K. Martiník, DrSc., VLA JEP)

Ozdravná opatření k ochraně životního prostředí je potřebné realizovat efektivně podle zásadních priorit. K vytváření zdravých životních podmínek zvyšovat vědomí v rámci meziresortní i mezinárodní spolupráce edukační, konzultační a výzkumnou činností. Bylo konstatováno, že celoarmádní průzkum zdravotního a výživného stavu vojáků z povolání zjistil u některých ukazatelů hodnoty statisticky negativní ve srovnání s obecnou populací a stavem.

K hlavním úkolům z hlediska zdravého životního prostředí patří:

- realizovat systematicky ozdravná opatření s určením priorit,
- rozvinout konkrétní programy se systematickou vzdělávací, výchovnou a výzkumnou činností,
- v souladu s programem podpory a ochrany zdraví, schváleným vládou, realizovat intervenční opatření v rámci resortu.

3. Ochrana vody, půdy a ovzduší

(vedoucí sekce plk. Ing. Břetislav Zítka, GŠ AČR)

Hlavní pozornost jednání sekce byla zaměřena na hydrogeologické průzkumy a asanace vojenských cvičkových prostorů a letišť, biodegradaci znečištění a metody atomogeochemické, botanické a fotografické detekce škodlivin a znečištění. Byla konstatována vyšší odborná úroveň příspěvků ve srovnání s první konferencí.

Při asanaci znečištění ropnými uhlovodíky se počínají uplatňovat velmi účinné metody řízené ventilace nasaturované zóny. Jejich určitou nevýhodou je vysoká náročnost na detailní průzkum a zejména investiční vybavení (dovozovými) vývěvami resp. dmychadly a čistícím zařízením. Velkou pozornost je nutno věnovat kvalitě vypouštěného vzduchu do atmosféry.

Zajímavé bylo srovnání metodiky a dílčích výsledků průzkumných a asanačních prací na bývalých vojenských základnách Sovětské armády v České republice prováděné firmami AQUATEST a KAP a ve Spolkové republice Německo, prováděné firmou IABG. Metodika průzkumu je obdobná, vychází z vyhodnocování leteckých snímků. V SRN však používají snímky detailnějších měřítek a zejména při dílčím vyhodnocování (inventarizace ohnisek znečištění, znázornění infrastruktur) se používá geografický informační systém (GIS). Hlavním producentem v obou státech jsou ropné látky. Kontaminace chlorovanými rozpustidly, která je na bývalých základnách v České republice velmi významná, zatím v SRN důležitou roli nehraje. Z hlediska rizikovosti němečtí specialisté považují na vojenských základnách za nejvyšší ohrožení podzemní vody (53 %) a ohrožení municí (21 %).

K hlavním úkolům z hlediska ochrany půdy, vody a ovzduší patří:

- časovou prioritu a komplexnost řešení konkrétních případů kontaminace podzemní vody stanovit podle velikosti rizika pro životní prostředí a člověka,
- asanaci znečištění hornin a podzemní vody provádět co nejúčinnějšími, cenově dostupnými metodami v souladu s celosvětovým trendem,

- při zavádění nových technologií (např. venting, biodegradace) zajistit ekologicky a hygienicky bezpečné výstupy čištěných médií (zeminy, vody, vzduchu),
- komplexní vyhodnocování a rajonizaci vojenských újezdů ve vztahu k ochraně životního prostředí provádět na základě podrobných leteckých snímků,
- přejímat progresivní zpracování dat ze zemí Evropského společenství pomocí GIS.

4. Ekologická etika, právo, výchova a vzdělávání

(vedoucí sekce PhDr. Blanka Prokešová, MO)

Současné postoje k ekologii byly charakterizovány jako participativní politické dohadování, centralizace správy a silné radikalizace ochránářství (kult nedotčené přírody), kterého se zúčastňují odborníci z oboru přírodních věd, ekologie, medicíny, ale i vojenství a politiky.

Ve filozofii existuje směr fundamentalistů, popírajících etiku k přírodě, naopak biocentristé uznávají eko-etiku. Filozofové vidí prapříčinu ekologické krize (v evropském kontextu) v křesťanství. Odvolávají se na Genesis, kde se píše „Podmaňte si Zemi“, ale na druhé straně Tomáš Aquinský a František z Assisi aj. hlásají šetrný vztah k Zemi. Dvoznačnost výkladu filozofických tradic nutně vybízí k vypracování nových filozofických koncepcí jako východiska z ekologické krize. Hrozba ekologické krize teorií „nukleární zimy“ tlumí agresivitu v mezinárodních vztazích. Vědci průkazně nevědí, jestli v biosféře už nejsou nezvratně založeny negativní procesy.

Výuka ekologie na vojenských vysokých školách je praktikována v mnoha předmětech.

VVŠ zavedly ekologii v předmětech základy ekologické problematiky, legislativa, dekontaminace a práce s odpady. Ve výzkumné studentské činnosti zájem o ekologii upadá, přesto ale ekologická témata zaměřená na životní prostředí převažují (20 %). Učitelé si uvědomují nutnost samostatného ekologického předmětu a včlenění ekologické etiky do procesu výchovy a vzdělávání. V tématech sekce absentovala legislativní a právní problematika.

K hlavním úkolům v této oblasti vojenské ekologie patří:

- hledat východiska a řešení k nápravě výuky předmětu ekologie (ekologické etiky),
- stanovit kritéria znalosti z oboru ekologie pro absolventy vojenských škol,
- VVŠ organizovat ekologické kurzy pro funkcionáře útvarů,
- zaměřit pozornost na legislativní a právní východiska vojenské ekologie.

5. Odpadové hospodářství, ekologické investice

(vedoucí sekce pplk. Ing. František Opluštil, CSc., Výzkumný ústav 070 Brno)

Jednání sekce se zabývalo řešením problémů odpadového hospodářství na modelu Vojenského velitelství Západ, informačními systémy o odpadech, hodnocením nebezpečných odpadů, havarijními situacemi a vývojem techniky pro likvidaci. Přednesené referáty měly velmi dobrou informační hodnotu, přesto však

problematika nebyla postižena v celém rozsahu. Doporučuje se, aby odborníci více obeznamovali s obecnější analýzou hlavních problémů a potřeb AČR, přístupy a zásady v hospodaření s odpady (nakládání s nimi či jejich likvidaci) s cílem vymezení problémů, které by měly být řešeny armádními zařízeními či civilními specializovanými podniky. Ukazuje se potřeba prezentace celostátně zaváděných informačních systémů a možností přístupu k nim a rozšíření kontaktů s podniky provádějícími sběr a zpracování vybraných druhů odpadů. Ekologické investice musí směřovat k řešení naléhavých případů.

K hlavním úkolům v odpadovém hospodářství a ekologických investic patří:

- zabezpečovat dostatek finančních prostředků k nakládání s odpady a nesnižovat jejich přiděly v souvislosti s úspornými opatřeními,
- na příští konferenci směřovat referáty na problematiku programů odpadového hospodářství u útvarů a na přístupy k řešení problému odpadů jejich původci,
- informovanosti konference o technologiích a technických prostředcích asanace odpadů a likvidace následků ekologických havárií využít v místních podmínkách k pořádání specializovaných armádních seminářů, které organizovat odborníky za spoluúčasti pracovníků státní správy, civilní a požární ochrany aj.,
- zvýšit ekologické vědomí v oblasti hospodaření s odpady a jejich evidenci systémem krátkodobého periodického vzdělávání zainteresovaných funkcionářů AČR a příslušníků ekologických komisí u útvarů.

Závěrečné plenární zasedání doporučilo pořádat III. armádní ekologickou konferenci. Setkání na konferencích napomáhají neformální spolupráci odborníků na životní prostředí pracujících v různých institucích společnosti a odstraňují bariéry armádní uzavřenosti. Např. na první konferenci nebyla ochrana přírody a krajiny v potřebné pozornosti účastníků jednání. Změněným přístupem vojenských ekologů, který odpovídá postavení resortu na tomto úseku státní správy (např. faktu, že 56 útvarů trvale užívá 48 chráněných přírodních území), bylo dosaženo řady kladných ocenění armády, jak dokládá i jednání II. AEK. I přes kvalitní odborné referáty v sekci ekologická etika a legislativa, její jednání nebylo v takové pozornosti účastníků konference jako u technických sekcí. Úroveň teoretických poznatků v oblasti ekologické filozofie a etiky přitom patří k základu zvyšování ekologického vědomí, které se koneckonců odráží v ekologizaci života vojsk. Jen na okraj: Program péče o životní prostředí 1993, vyhlášený Ministerstvem životního prostředí, podporuje vývojové a výzkumné práce, mezi které patří v systému péče o životní prostředí projekty zabývající se filozofickými, psychologickými a morálními aspekty. Hlavním projektem je zřejmě výzkum životního prostředí, hodnoty, etika, v jehož rámci bude proveden plošný sociologický výzkum a připravena učebnice Etika životního prostředí. Učinit sekci ekologická etika a legislativa středem pozornosti třetí konference je úkolem všech odborníků na sociologii, legislativu a právo, vzdělávání a výchovu v armádě.

Mimořádnou pozornost je žádoucí věnovat dalšímu rozvoji spolupráce se zahraničím. Měla by se projevit v širším zapojení naší armády do dalších témat pilotních

studií, které řídí výbor pro otázky moderní společnosti CCMS NATO. Spolupráce pomáhá efektivně získávat nové zkušenosti a napomoci žádané kompatibilitě s vyspělými zeměmi. Otázky teoretické a praktické spolupráce mezi státy v oblasti životního prostředí by měly obohatit jednání příští konference.

Z jednání konference byl vydán dvojdielný sborník, ve kterém je uveřejněno 55 referátů. Sborník je možno zapůjčit na oddělení životního prostředí MO.

Plk. Ing. Aleš Komár